

מצוה עד

שלא לשמוע טענת בעל דין שלא בפני בעל דינו

שלא ישמע הדיין טענת האחד שלא בפני בעל דינו, שנאמר [שמות כ"ג, א'] לא תשא שמע שוא, והטעם לפי שבני אדם ידברו דברי שוא שלא בפני בעל דינם¹, וצווה הדיין על זה כדי שלא יכניס בנפשו כזביו של אחד מהם, וכן בא במכילתא [דרשב"י כאן] שאזהרה זו של לא תשא וגו' על זה נאמרה. ועוד אמרו שם שהיא אזהרה גם לבעל הדין שלא יטעון גם הוא טענותיו לדיין שלא בפני בעל דינו, ואפילו ירצה לשמוע אותן הדיין, ועל זה נאמר גם כן [כאן, ז'] מדבר שקר תרחק². ועוד אמרו זכרונם לברכה [מכות דף כ"ג ע"א] שזה הלאו כולל מספר לשון הרע ומקבלו ומעיד עדות שקר³.

שורש המצוה ידוע, כי השקר נתעב ונאלח בעיני הכל, אין דבר מאוס ממנו, והמארה והקללות בבית כל אוהביו, מפני שהשם יתברך אל אמת וכל אשר אתו אמת, ואין הברכה מצויה וחלה אלא במתדמים אליו במעשיהם, להיותם אמיתיים כמו שהוא אל אמת, ולהיותם מרחמים כמו שידוע שהוא רחום, ולהיותם גומלי חסדים כמו שהוא רב החסד, אבל כל מי שמעשיו בהפך מדותיו הטובות, והם בעלי השקר שהם בהפך מדותיו ממש, כמו כן תנוח עליהם לעולם מה שהוא הפך מדותיו, והפך מדת הברכה שהיא בו היא המארה והקללה, והפך שמחה והשלום והתענוג שהם אתו הוא הדאגה והקטטה והצער, כל אלה חלק אדם רשע מאלהים, ועל כן הזהירנו התורה להרחיק מן השקר הרבה, כמו שכתוב מדבר שקר תרחק, והנה הזכירה בו לשון ריחוק לרוב מיאוסו מה שלא הזכירה כן בכל שאר האזהרות, ומצד הריחוק הזהירנו שלא נטה אוזננו כלל לשום דבר שנחשוב שהוא שקר, ואף על פי שאין אנו יודעין בבריא⁴ שיהא אותו הדבר שקר, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה [חולין דף מ"ד ע"ב] הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. ובאמרי מדות בהקדוש ברוך הוא יתעלה, אני נמשך בדבר אחר דברי רבותינו זכרונם לברכה שיחסו אליו

עד. פ, אם כסף לאו ח'. רמב"ם לאוין רפ"א, הלכות סנהדרין פכ"א ה"ז. עיין סמ"ג לאוין י' ור"ח. סמ"ק רל"ג. טור חו"מ סי' י"ז.

עד א. והטעם... דינם, חסר בדפוסים פרט לדו"א, בקצת כ"י נוסף כאן: ועל זה נאמר לא תשא שמע שוא. ב. כ"ה בשבועות ל"א ע"א ע"ש. ג. ע"פ סה"מ. ד. ברוב כ"י: אתם. ה. בו"ב ואילך וקצת כ"י: בבירור.

ברוך הוא שם מדות על צד המקבלים, אבל הוא ברוך הוא לגדלו ויחודו מצד עצמו אין לייחס אליו מדות, כי הוא וחכמתו וחפצו ויכלתו ומדותיו אחד בלי שום שיתוף ופירוד בעולם.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שבועות דף ל' ע"ב] שכל דיין שיודע בדין שהוא מרומה שחייב להסתלק ממנו, ולא יאמר אחתכנו ויהא קולר תלוי בצואר העדים, והשבחים הגדולים שמשבחים חכמים בבקשת האמת והרחקת השקר בדין, ויתר רובי הפרטים, מבוארים בסנהדרין ובמדרשים כמו כן.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים אבל לא בנקבות לפי שאינן דנות, ולכך אינן בכלל אזהרה זו שלא לקבל טענת בעל דין אחד שלא בפני בעל דינו, אבל מכל מקום בכלל לאו זה הן שלא יטעימו טענותן לדיין שלא בפני בעל הדין, וכן מוזהרות להרחיק מכל שקר כמו האנשים. ועובר עליה הרי הוא כעובר על מצות מלך, אבל אין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה¹.

מצוה עה

שלא יעיד בעל עבירה

שלא נקבל עדות איש חוטא ולא נעשה בשביל עדותו שום דבר, שנאמר [שמות כ"ג, א'] אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס, ובא הפירוש² אל תשת רשע עד, אל תשת חמס עד, כלומר בעל חמס, להוציא את החמסנין ואת הגזלנין שהם פסולי לעדות, שנאמר [דברים י"ט, ט"ז] (לא) [כי]³ יקום עד חמס באיש.

שורש מצוה זו נגלה, שכל מי שעל עצמו לא חס ולא יחוש על מעשיו הרעים לא יחוש על אחרים⁴, ועל כן אין ראוי להאמינו בדבר. מדיני המצוה, מה שאמרו ז"ל⁵ שעשרה הם הפסולי לעדות מן התורה⁶,

עה. פא. אם כסף לאו ח'. רמב"ם לאוין רפ"ו, הלכות עדות פ"י. סמ"ג לאוין רי"ד. סמ"ק רל"ו. טור חו"מ סי' ל"ד.

1. ברוב כ"י: חבירו. ז. תימא דאפילו יהיה בו מעשה אין לוקין עליו מפני שהוא לאו שבכללות שכולל הרבה דברים ואינם מפורשים בו כמ"ש הרמב"ם בשרשיו בכלל התשיעי. (דינא דחיי לאו י').

עה. א. מכילתא כאן לפי גירסת הילקוט. ב. גם בילקוט וספר המצוות גרס לא יקום, והוא התחלת הענין שם פסוק ט"ו. ג. וכלשון חז"ל [פסחים מ"ט ע"ב] עם הארץ וכו' על חיי חבירו לא כל שכן. ד. רמב"ם שם פ"ט ה"א ואילך. ה. עמנ"ח אות א'.